

УДК 330.342

О. А. Лебедева,
аспірант, Класичний приватний університет, м. Запоріжжя

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

О. Lebedeva,
post-graduate student, Classic Private University (Zaporizhzhya)

FEATURES OF SOCIAL ORIENTATION OF ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE

У статті досліджено необхідність та теоретичні основи соціальної спрямованості економічного розвитку держави через обов'язкове встановлення соціальних пріоритетів розвитку країни й посилення людиноцентричності економічного розвитку задля збереження нації та підвищення добробуту населення, враховуючи складні сучасні умови розвитку країни. Визначено перспективні напрями та соціальні пріоритети розвитку вітчизняної економіки, комплексний характер реалізації яких призведе до забезпечення прийняттого рівня життя населення країни, соціальної солідарності та встановлення соціальних норм і цінностей у державі. Розглянуто основні види відносин в системі економічного розвитку країни, серед яких виділено соціально-економічні, державно-економічні, державно-соціальні відносини та визначено характерні риси взаємозв'язків між ними.

In the article investigational necessity and theoretical bases of social orientation of economic development of the state through obligatory establishment of social priorities of development of country and increasing of orientation on human development of economic growth for the sake of maintainance of nation and increase of welfare of population, taking into account the difficult modern terms of development of country. Certainly perspective directions and social priorities of development of domestic economy, complex character of realization of which will result in providing of acceptable standard of living of population of country, social solidarity and establishment of social norms and values, in the state. The basic types of relations are considered in the system of economic development countries which the socio-economic are selected among, state economic, state social relations and certainly personal touches of intercommunications between them.

Ключові слова: соціальна спрямованість, економічна система, національна економіка, соціальний пріоритет, економічний розвиток.

Key words: social orientation, economic system, national economy, social priority, economic development.

ВСТУП

Сучасний стан розвитку світового господарства характеризується якісними перетвореннями, які активно впливають на основні тенденції розвитку національної економіки. Трансформація існуючих і формування істотно нових соціально-економічних систем призводять сьогодні до ускладнення економічних процесів, в результаті чого відбуваються зміни потреб споживачів та економічних інтересів усіх учасників виробничих відносин. Однозначна еволюція сучасних економічних систем у напрямку соціалізації господарських процесів сьогодні потребує розробки адекватних теоретичних підходів і методичних інструментів аналізу та управління економічним розвитком суспільства, особливо в аспекті визначення соціальних пріоритетів розвитку національної економіки. Важливого значення при цьому мають наукові підходи поєднання фінансових підсистем держави, що створюють матеріальну основу соціалізації її економіки, та механізмів нагромадження соціально-го капіталу нації [1].

Теоретичну та методологічну основу дослідження проблематики визначення напрямків соціальної спрямованості економічного розвитку держави та забезпечення соціалізації національної економіки сформуливали праці таких відомих науковців, як Й. Шумпетер, Дж.Л. Кембел, Д. Якобс, М. Робертс, П. Хайт, К.Т. Кривенко, В.С. Савчук, О.О. Беляев, Ю.К. Зайцев, В.М. Федосов, В.Д. Лагутін, О. Глазова, М. Степанова, Х. Черник та інших.

Проте фундаментальні дослідження соціально-економічного розвитку національної економіки країни но-

сять фрагментарний характер, хоча вони є вкрай необхідними для розширення меж розуміння даної теоретичної проблеми і обґрунтування дієвої державної політики.

Саме тому оцінка сучасного стану соціально-економічного розвитку країни та визначення соціальних пріоритетів розвитку вітчизняної економіки є досить актуальним завданням, яке потребує нагального вирішення.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета дослідження полягає у встановленні особливостей соціальної спрямованості економічного розвитку країни та визначенні основних соціальних пріоритетів при формуванні сучасної національної економіки України.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАНЬ ДОСЛІДЖЕННЯ

Завданнями статті є:

— охарактеризувати необхідність та теоретичні основи соціальної спрямованості економічного розвитку держави;

— визначити перспективні напрями та соціальні пріоритети розвитку вітчизняної економіки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Соціальна спрямованість політики нашої держави обумовлена Конституцією України, в якій її визнано як пріоритетний напрям і проголошено людину, її життя, честь і гідність найвищою соціальною цінністю. Основним обов'язком держави є утвердження й забезпечення прав і свобод людини. Конкретизація цього положен-

ня знаходить своє відображення у статтях 46, 48, 49, у яких визначається право громадян на достатній життєвий рівень для себе і для своєї сім'ї, на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування, а також право громадян на соціальний захист за віком, у випадку хвороби, інвалідності, втрати годувальника та в інших випадках, передбачених законом. В Конституції України також наводяться основні риси завдань соціальної держави.

Проте, судячи з реалій сьогодення, наша країна ще далеко від реалізації цілей соціальної держави, адже функції, зміст і принципи функціонування соціальної держави з'ясовані не в повній мірі. На жаль, сучасна соціальна політика являє собою комплекс заходів, які можна трактувати як реакцію уряду на кризову ситуацію, що виникає під впливом економічних факторів, і які зовсім не орієнтовані за запобігання виникненню подібних негативних соціальних наслідків. Головна увага зосереджується на окремих ланках соціальної сфери: пенсіях, грошових допомогах, індексації, мінімальних соціальних стандартах, що в кінцевому підсумку призвело до того, що соціальна політика сьогодні втрачає комплексність та адресність, суттєво знижується її ефективність та відповідність реаліям сьогодення [4].

Проголошена Україною побудова соціальної держави нині вимагає перенесення пріоритетів економічної діяльності людини у соціальну сферу. За оцінками Всесвітнього банку, частка соціальної сфери у світовому обсязі ВВП складає 68 %. У таких зарубіжних розвинених країнах, як, наприклад, Нідерланди, цей показник дорівнює 72 %, у Великобританії — 72,7 %, у Бельгії — 73,2 %, у Франції — 75,8 % [7].

Питання взаємозв'язку між соціальною сферою та розвитком економіки почали досліджуватися ще у 18—19 сторіччях. Загальновідомі вчені А. Сміт, Ж.-Б. Сей, А. Маршал, Ф. Бастіа обґрунтували зрушення економічного розвитку в бік соціальної сфери діяльності. Науковці А. Фішер і К. Кларк запропонували ідею трьохсекторальної моделі соціально-економічного розвитку: 1 сектор (первинний) — включає сільське господарство та добувну промисловість; 2 сектор (вторинний) — обробну промисловість та будівництво; 3 сектор — містить види діяльності, що пов'язані з наданням послуг.

У. Ростоу, використовуючи цю модель, окреслює п'ять етапів соціально-економічного розвитку:

1 — традиційне суспільство, що характеризується високою питомою вагою сільського господарства у виробництві сукупного продукту;

2 — період значного зростання економіки за рахунок впровадження у виробництво досягнень науки і техніки, розвитку торгівлі;

3 — промислова революція;

4 — етап швидкого зростання питомої ваги висококваліфікованої праці у всіх сферах економіки;

5 — етап, для якого характерна підпорядкованість економіки завданням особистого споживання та вихід соціальної сфери на перший план [4].

Таким чином, об'єктивні передумови розвитку суспільних відносин визначають пріоритетність розвитку саме соціальної сфери.

Розбудова соціально-ринкової економіки є невід'ємною складовою теорії суспільного добробуту. Проблеми інституціонального будівництва соціального ринкового господарства є актуальними для України, а тому виникає необхідність теоретичного аналізу даної проблеми для ефективного реалізації соціальної спрямованості економічного розвитку держави на практиці.

Концепцію соціального ринкового господарства було розроблено вперше в Німеччині, а в економіку запроваджено завдяки політиці уряду Л. Ерхарда. Соціальне ринкове господарство постало у формі організації економіки, що ґрунтується на соціалізованому товарному виробництві, забезпечує взаємодію між виробництвом і споживанням за допомогою ринку, державного

регулювання економіки, суспільних інститутів та гарантує соціально-економічну стабільність суспільства [6].

Економічна система являє собою своєрідний стан матеріальних елементів із власною структурою, особливою формою організації та зв'язками між структурними ланками. Соціально-економічна система — це певним чином структурована й упорядкована система відносин між людьми в процесі їх життєдіяльності, спрямованої на індивідуальне й суспільне життєзабезпечення. Соціально-економічна система розвивається через еволюцію продуктивних сил і відновлення економічних відносин, які створюють умови для подальшого розвитку продуктивних сил. Сучасні соціально-економічні системи визначаються темпами розвитку продуктивних сил, а це свідчить про досконалість економічних відносин. Якщо темпи розвитку продуктивних сил уповільнюються або розвиток припиняється і навіть регресує, то це сигналізує про те, що економічні відносини потребують модернізації. Якщо ж їх неможливо вдосконалити, то в системі виникає соціальний конфлікт, який закінчується соціальним вибухом, у результаті чого виникають нові економічні відносини, що забезпечують розвиток продуктивних сил на новій соціально-економічній основі [3].

Кожна країна розвивається в межах певної соціально-економічної системи, використовуючи наявні умови для своєї життєдіяльності. Серед таких умов варто виокремити три комплексних блоки: природно-кліматичні фактори розвитку країни, виробничо-економічний базис і соціокультурні традиції. Всі країни, маючи різні умови і поєднуючи їх, намагаються знайти вектор власного розвитку, який надасть змогу найбільш ефективно використовувати наявний потенціал і реалізувати головну місію держави, що полягає у встановленні добробуту власного народу. Кожна із зазначених умов впливає на інші, взаємодіючи з ними і взаємодоповнюючи них. Наприклад, виробничо-економічний базис діє на соціокультурний стиль життя і поведінку населення. У свою чергу традиції, ментальність, релігія можуть як суттєво прискорити, так і призупинити економічний розвиток. З часом значення природних умов діяльності перестає бути визначальним, оскільки підвищується роль набутих переваг, які починають визначати господарський потенціал розвитку. Тому багато теоретичних шкіл пов'язують особливості економічного розвитку з досягнутим рівнем продуктивних сил [3].

Оскільки економічне не існує без соціального, хоча кожне з них має власні елементи самостійності, то й економічні і соціальні системи функціонують через функціональний взаємозв'язок їх елементів, а розвиваються через якісні та кількісні зрушення. Знання структури, механізмів функціонування та розвитку економічної системи дає можливість управляти нею, впливати на її структуру і змінювати умови, в яких вона перебуває, шляхом формування та зміни відповідних інститутів і елементів інституціонального забезпечення.

Розглядаючи з цієї позиції економічний розвиток держави, можна визначити три види відносин, з яких він формується і які значною мірою взаємодіють і впливають один на другий:

1 — соціально-економічні відносини — СЕ;

2 — державно-економічні відносини — ДЕ;

3 — державно-соціальні відносини — ДС (рис. 1).

Розглядаючи соціально-економічні відносини, можна встановити що, з одного боку, соціальна система надає необхідний економіці людський капітал, а в свою чергу економічна система надає місця роботи населенню, фінансово-економічні послуги, можливість отримання заробітної плати і премій за виконану роботу, обумовлює соціальну відповідальність підприємств та гарантує соціальний захист й соціальне забезпечення суспільству. В межах державно-економічних відносин держава виступає регулятором економічного розвитку через такі інструменти як податки, трансферти, ліцензування, па-

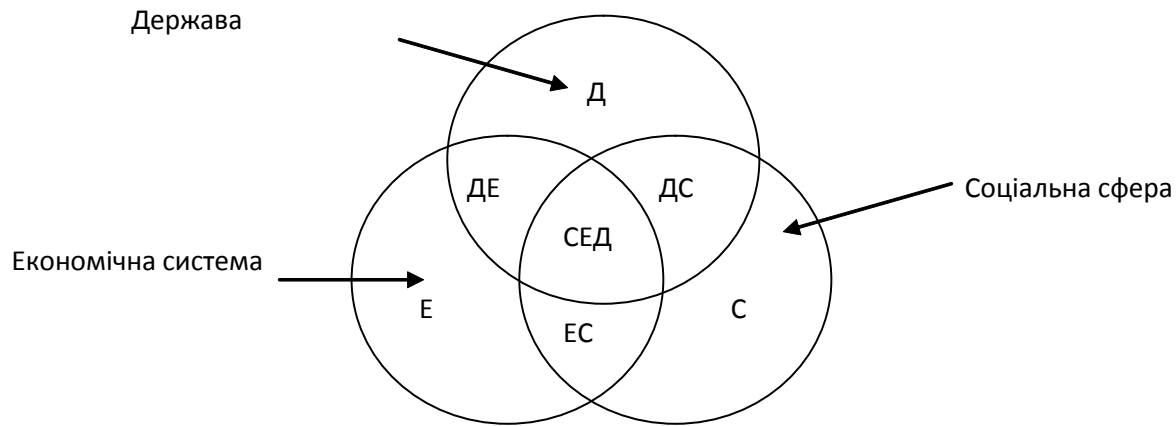

Рис. 1. Складові соціально-економічного розвитку держави

тентування та інше. При зворотньому зв'язку економічна система забезпечує податкові надходження до бюджетів всіх рівнів, нагромадження ВВП та національного багатства країни. В державно-соціальних відносинах держава повинна гарантувати населенню соціальний захист, соціальне забезпечення та гарантії, що в підсумку будуть формувати соціальну безпеку країни.

І саме в площині СЕД (рис. 1), де перетинаються взаємозв'язки держави, економічної системи та соціальної сфери, на нашу думку, мають бути встановлені соціальні пріоритети розвитку країни, адже сьогодні як ніколи політика держави має бути соціально спрямованою заради забезпечення збереження нації. На жаль, на сучасному етапі в транзитивній економіці України поки що не сформована цілісна модель соціальної політики. В цілому, спостерігається тяжіння до консервативних методів соціального захисту та посилення регулятивної та контрольної функцій держави.

Держава поступово соціалізує свою діяльність, включаючи до неї нові функції. Програмною метою соціальної держави є забезпечення вільного розвитку людини і життєвого добробуту. Тобто, створюючи умови для саморозвитку особистості, держава має відкрити можливість "соціального захребетництва". Адже не тільки держава відповідає перед громадянами за їхній добробут, а й самі люди повинні турбуватись про своє матеріальне забезпечення.

Відтак, до основних соціальних пріоритетів сучасної держави можна віднести:

- регулювання доходів у цілому, в т.ч. гарантування мінімальної заробітної плати, захист грошових заощаджень населення (вклади в банках, державні облігації, страхові поліси), індексація фіксованих доходів, справедлива система пенсійного забезпечення, надання допомоги найбільш вразливим верствам населення;
- регулювання ринку праці, що включає в себе забезпечення зайнятості населення і надання допомоги на випадок безробіття, створення системи підтримки та перекваліфікації тимчасово непрацюючих осіб, створення умов для вільного вибору професії та місця праці, здобуття бажаного рівня загальної і спеціальної освіти;
- забезпечення охорони здоров'я населення незалежно від рівня його доходів [4].

ВИСНОВКИ

Визначаючи соціальні пріоритети національної економіки, варто виходити з її загальної соціальної орієнтації, що передбачає практичне підпорядкування відтворювальних процесів завданням розвитку особистості, подолання відчуження людини від суспільства, природи, економіки, культури тощо. До визначальних рис соціально орієнтованої економіки сьогодні можна віднести перетворення трудової діяльності в сферу розвитку людини, зростання вільного часу, що раціонально використовуються та досягнення високого рівня добро-

буту людини як головної місії розвитку національної економіки країни.

Таким чином, до першочергових цілей вітчизняної економічної системи можна віднести забезпечення високого рівня зайнятості населення, стабільного рівня цін, низького та помірною рівня інфляції, сталого економічного зростання.

Література:

1. Липовська М.М. Соціалізація економіки: сутність, причини та складові елементи / М.М. Липовська // Формування ринкової економіки: Міжвідомчий науковий збірник. Вип.14 — К.: КНЕУ, 2005. — 328 с. — С. 20—27.
2. Мельникова В.І. Національна економіка: навч. посіб. / В.І. Мельникова, О.П. Мельникова, Т.В. Сідлярчук, І.Ю. Тур, Г.М. Шведова. — К.: Центр учбової літератури, 2011. — 248 с.
3. Національна економіка / А.Ф. Мельник, А.Ю. Васіна, Т.Л. Желюк, Т.М. Попович. — К.: Знання, 2011. — 463 с.
4. Носова О.В. Національна економіка: підручник / О.В. Носова. — К.: Центр учбової літератури, 2013. — 512 с.
5. Уманців Ю.М. Механізм економічної політики: навчальний посібник / Ю.М. Уманців, О.І. Мініяло. — Івано-Франківськ: Місто НВ, 2010. — 436 с.
6. Эрхард Л. Благосостояние для всех: Репринт. воспроизведение: Пер. с нем. / Вступ. ст. Б.Б. Багаряцкого, В.Г. Гребенникова. — М.: Дело, 2001. — 325 с.
7. World Development Indicators: Growth of output, GDP. // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>

References:

1. Lypovs'ka, M.M. (2005), "Sotsializatsiia ekonomiky: sutnist', prychny ta skladovi elementy", Formuvannia rynkovoї ekonomiky: Mizhvidomchij naukovyj zbirnyk, vol. 14, pp. 20—27.
2. Mel'nykova, V.I. Mel'nykova, O.P. Sidliaruk, T.V. Tur, I.Yu. and Shvedova, H.M. (2011), Natsional'na ekonomika, Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
3. Mel'nyk, A.F. Vasina, A.Yu. Zheliuk, T.L. and Popovych, T.M. (2011), Natsional'na ekonomika, Znannia, Kyiv, Ukraine.
4. Nosova, O.V. (2013), Natsional'na ekonomika, Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
5. Umantsiv, Yu.M. Miniailo, O.I. (2010), Mekhanizm ekonomichnoi polityky, Misto NV, Ivano-Frankivs'k, Ukraine.
6. Jerhard, L. (2001), Blagosostojanie dlja vseh: Reprint. vosproizvedenie: Per. s nem. / Vstup. st. Bagaryackogo, V.G. Grebennikova, V.G., Delo, Moskva, Rossija.
7. The official site of World Bank (2011), "World Development Indicators: Growth of output, GDP", available at: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>

Стаття надійшла до редакції 23.01.2014 р.